

Калык поэтын

М.Казаковын шочмыжлан — 80 ий

ковын чоныштыжо сылнымут кумылым луктын, шке гыч возаш тыршыме сескемем ылыжтен. Лач тыште “Ямде лий” йоча газетын тун редакторжо З.Е.Яковлева дене чоным почын мусланымске, сылнымутлан шуман рвезе ончыкылап ушаным шижып. Поэзий корныш лекташ полшмыжлан М.Казаков Зинаида Емельяновналан умыржо мучко тауштен илен, “Ой, канде пеледыш” почеламутым полеклен.

Уш-акылжым умбакыжат пойдарап, возымыжым вияндаш манын, рвезе мурызо Йошкар-Олашке толеш да “Ямде лий” газетым лукмаште тыршаш тугалеш. Самырык тукум коклаште чучкыдын лиеш, суашле пашажым ужын воза.

Ура чоңжо дене М.Казаков шижеш: сылнымутым вияндаш понышо ег шкежат пеш шуко палышаш, кугу шинчымаш дене ойртемалташ. Тыгай волгыдо понышаш дене Марий учительский институтыш пураш ямдылыше курсыш толеш. Тыште ача гай порын полпен шогышо уста туныктышо И.М.Болдырев дене вавлпеш. Варажым тудлан “Учитель-влаклан” почеламутшым полекла, тауштыме шомакшым каласа.

Сылнымут нерген чот понымо, шке йуком, возымо ойртемим кычалме годым кумдан палыме, чапым налше мурызын ушан-шотан ой-кагашыже пеш шергакан, кумылагдыше, вийым пуышо. М.Казаков шке пиалешыже поэзий корныштыжо кумылак Олык Ипай дене вавлийып. А.С.Пушкинын устан возымыжым шочмо йылымш кусарымыж годым чолга поэтын ойжо пеш күлешап лийын, эре уым, утларак сылным кычалап

кумылагден. Варажым арам огыл “Олык Ипай” почеламутыштыжо тыге тауштен возен:

*Кузе ең чоным
кертыч ылыжтен,
Мыняр еңлан мутет*

эр юзла кўлын!
1938 ийыште М.Казаковын “Почеламут сборник” икымше поэзий книгаже савыкталт лектын. Автор жапын вуршержым туткын колыштын, калык верч тыршыше патыр чонан ег-влакын волгыдо койышыштым ончыкташ тыршен. “Сергей Лазо”, “Академик Шмидтлан”, “Совет ракета” да моло почеламутат марий поэзийым пойдарап полшенят.

Мурызын кумлымшо ийласе сылнымут пашагыже “Марий АССР” поэмыже поснак ойыртемалтеш. Произведенийыште шочмо калыкнан илышыштыже лийше вавпалыным иктенлен ончыктымо.

Эртыше кугу сар жапыште М.Казаковын поэзийыште шуаралтын, илыш чышым почын пуымыжо келгемын. Чон гыч лекше мурсаскаже мемнап салтак-влаклан вийым ешарен, тупшарым сенаш полшышо куатыш савырнен. Теве тудын “Йоратыме поэзий йолташем” почеламутыш поснак кумдан палыме лийып, неле жапыште сылнымутын чып вержым, күлешлыкшым рашемден.

*Лиемже манын
Сенымаш мемнан дек,
Эше волгалтыше илыш
верч тыршен,
Тый ончык ўж,
атакышке наңгае,
Йоратыме
поэзий йолташем!
Неле жапыште сылнымутын*

УЛО чон куатше дене виян возышо сылнымут мурызым, “жапын, калык илышын чын йукишо” манят. Лач тыгай шум патырлык, эре уым кычалме дене ойыртемалтын Миклай Казаков (Николай Иванович Казаков).

Лумло мурызын йоча годсо илышыже уй деп муйым кочмо гае купшылгын эртен огыл. 1918 ий 15 январьыште Морко мландысе Кучыкэгер ял кресаньык ешыште шочшо ончыкылык поэтлан изинекак илышын йушто-шокшыжым ужаш пернен. Тудо мландылан шуман кресаньыкын эреак паша кумыл дене илымыжым ужын, шкежат кертымж семын ачажаважлан полшаш тыршен. Калык ойбогым туткын колыштын, ушешыже шывдарен.

Кожлаер шымийш школ М.Каза-

Ч О Л Г А Ш Ё Д Ы Р Ж Ё

шёрдө эйжым утларак почаш ма-
на, поэт үжмө, товатлыме сынан
почеламут-влакым воза. “Йош-
ар-Олашан”, “Үдыр йолташлан”,
“Чакваш ыгушко!” да молат лач
тыгай улыт. Серыш семнат ик-
килар почеламут почын. Нунын
вокаште поэт В.Рожкилан
вокаштыме “Йолташлан” почела-
мут воснак көргө чоң тулан, виян.

Сар тул коклаште почшо поэ-
зийн түң геройжо — тиде не-
лык-йосын сенең моштышо, па-
тыр чоңан салтак. Тудо — Роди-
нов, калыкын ўшанле эргыже,
Үдыржө, тушман дене кредалмап-
те уждымо-колдымо лўддымылы-
кым ончыктышо. Лач тыгай чолга
сә-влак нерген ойлаптеп “Анд-
рей Вершинин”, “Шадт Булат”,
“Шарнымаш кодем”, “Партизан-
ка”, “Иван Сивко” да ончыко
ўжшө моло почеламутыштыжо.

Шўмбел элнан салтакше пуля йўр
йымалнат ончыкылык тыныс илып,
чоңлан келшыме папа нерген по-
нев. “Шурно савыш”, “Мўкш” да
моло почеламутат мемнан элысе
салтакын ончыкылык тыныс кумыл-
жым почын пуат.

М.Казаковын сылнымут куатше
тытак кум бозмыште почылтын.
Нунын кокла гыч иктыже — “Ге-
рой-пулеметчик”. Совет Ушем
Герой В.С.Архиповын чоң куатше
нерген. Шочмо эллан, калыккан
эң йосө улмо жапыште тудын
шўм-кыл волгыдыжо утыр почыл-
теш.

Мурызын “Европысо калык-
лаш” поэмэже марий сылныму-
тышто у сынан произведений лий-
ын. Авторын уло чоң кумыл дене
возымыжо келге шонымаш дене
шындаралтын: Европысо калык-
влакын курым-курум, дене вия-

нын, пойдаралтын толшо шке по-
тан культурыштым тўрыс арален
кодаш чылажымат ыштыман, уло
вий-куат дене пенгыдын шоғалман.

Поэтын сар жапыште возымо
мурсаскаже “Тул коклаште”,
“Мемнан уремыште пайрем” кок
сборникш чумыралтын.

Шке усталыкшым эше утларак
келгемдыме нерген шонен, М.Каза-
ков 1950-1955 ййлаште Москвае
Литературный институтышто пин-
чымашым пога. Элнан тўрлө кун-
демже гыч толшо тўрлө калыкын
мурызыпг эре уым пален валаш
тыршыме койыш дене иленят. Ча-
ным налше ятыр кугу писатель
дене вашлийын, усталык шотышто
чоң почын кутыренят. Тиде мон-
далтдыме жапым волгыдын шар-
нев, М.Казаков “Переделькино” по-
челамутыштыжо тыге возен:

Ужат Фадеевым, Леоновым,

— Кузе шўла гын институт? —

Ойлет йолташла уло

шонным.

— Ну тый иктаж-мом

кызыт луд.

Йонгалт кая почеламут,

Кумда окнам кок веке

почмыла,

А нуно колыштын шоғат.

Тунемме жап, чоң йўлыманш —

Ушеина кодыт шарналташ.

1950 ййыште М.Казаковын руш
ййлымш кусарыме “Поэзия — лю-
бимая подруга” мурсаска сборник-
ше Москваште савыкталт лектеш.
Марий мурызын шке шотан возы-
мыжо Государственный премий де-
не палемдалтын, кўкпийн аклал-
тын. М.Казаковын поэзий книгаж
нерген Е.Долматовский “Молодая
книга” лўман статьям возен, марий
поэтын шке семын серен мошты-
мыжым палемден. А.Фадеев ик

статьяштыж элысе мола уста
сылнымут мурызо радамыште
М.Казаков лўмыжат ончыктен.

М.Казаков СССР Государствен-
ный премий лауреат лийын гынат,
шкенжым ончысо гаяк лыжган ку-
чен, чапын шулдыржо тудым вап-
талтен огыл.

Мурызо шочмо марий мланде,
кресанькын папа суапше нерген
пуко воза. “Морко велне” мурсас-
ка аршашыже поснак яндар кумыл
дене шындаралтын. Поэт шочмо
пўргўсын моторлыкшым переген,
арален мошташ ўжын возен.
“Мланде — мыйын шўмбелем”,
“Лесникын мутшо”, “Кок вашлий-
маш” да моло почеламутат чоң
йўлен возымо улыт.

М.Казаковын сылнымут кумыл-
жо прозышат почылтеш, публи-
цист перожат палынак пўсемеш,
шымлыше семнат ятыр ўшанда-
рыше келге ойым муын мошта.
Сылнымут пашаште тыршысе са-
мырык писатель-влаккан шке поро
ойжо дене кушкашпг полшен по-
га.

Сай папа мўндыркө коеш, ма-
ныт. Тиде тыгак. М.Казаковын сыл-
нымут пашажым, кугу лектыш де-
не ыштен шогымыжым шотыш на-
лын, 1964 ййыште тудлан Марий
АССР калык поэт кугу лўмым пу-
ат.

Пел курым наре возен шогымо
сылнымут ойпогыжо 1984 ййыште
Москваште посна том дене савык-
талт лектеш, элна мучко шергакан
уш, шўм-чоң поязлык семын шарла.

Шкенжын поян сылнымут пашаж
дене М.Казаков элыштына пагалы-
машым сулен налын. Тудын поэт
лўмжө кумдан палыме лийын. Вет
мурызо шке поэзий шўдыржым
чўктен.

И.ИВАНОВ,

**Н.К.Крунская лўмеш Марий ку-
гыжаныш педагогический
институтын профессоржо.**